Romanoslavica vol. XLVII nr.1

MILUTIN CIHLAR NEHAJEV. O OSAMDESETOJ OBLJETNICI PIŠČEVE SMRTI (1880-1931)

Ružica ŠUŠNJARA

Razvitak književnosti, osobito kod naroda manjih, ogleda se i u njenom odnosu prema velikom stranom djelu.

Milutin Cihlar Nehajev, *Novi Hamlet, Članci i kritike*

L'article Milutin Cihlar Nehajev analyse la vie et l'œuvre de cet écrivain de la moderne croate à l'occasion du quatre-vingtième anniversaire depuis sa mort. M.C. Nehajev était une personne très instruite à son époque. Il a passé le doctorat en chimie. En plus il était un encyclopédiste. Il était actif dans tous les genres de la littérature; la poésie, l'épique (la prose), le drame, la critique. Bien sûr, pas toutes ces activités étaient aussi réussites. Ses nouvelles qui ont eu un grand succès étaient (*La grande ville, La mer verte, La Polonèse*...) et le premier roman de la moderne croate *La fuite*. Avec le motif du déracinement de l'intellectuel il s'est integré dans la littérature européenne de son temps, mais en même il a aussi contribué à la profondeur de l'analyse psychologique des caractères désespérés à cause du malheur quotidien.

En apparence contraire à sa facture historique, *Les loups* qui est un des meilleurs roman historique croate, a été écrit à peu près vingts ans plus tard. Il nous raconte sur la tragédie de ces espaces qui sont soumis aux intérêts étrangers dont le protagoniste est Krsto Frankopan. À la critique, qui est une branche typique de la littérature moderne, il a contribué avec son analyse de haute qualité des écrivains croates et européens.

Mots clés: la moderne croate, Milutin Cihlar Nehajev, le roman historique, le thème du déracinement de l'intellectuel, l'analyse psychologique

Sebald Cihlar (rođen u Hermanuv Mestecu u Češkoj 1845. godine) dolazi na poticaj, tada najznačajnijeg hrvatskog pisca Augusta Šenoe, u Kraljevicu (srednjovjekovni primorski grad u blizini Rijeke) za učitelja 1865. godine. Ženi se Hrvaticom Ludmilom Polić, iz bogate pomorsko-trgovačke kraljevičke obitelji. Brzo se asimilira u novoj sredini i ističe vrlo aktivnim sudjelovanjem u javnom i kulturnom životu. Godine 1875. S. Cihlar seli u Senj, gdje radi kao tajnik Trgovačko-obrtničke

BDD-A24144 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

komore. Rad Sebalda Cihlara je poznat i značajan, ali prezime Cihlar postaje još poznatije i trajnije u Hrvatskoj i u književnosti po njegovom prvorođenom sinu Milutinu, jednom od petero njegove djece.

Milutin Cihlar je rođen u Senju 29. studenoga 1880. I Milutinov brat Vatroslav bio je također poznat kao dopisnik, feljtonist, esejist, kulturni povjesničar i ljubitelj lijepe riječi (vrlo mu je uspio esej "Književnost iza rešetaka"). Za nas je dragocjen njegov napis "Između Velikih i Malih vrata" (nekoliko uspomena na Milutina Nehajeva i intimnih prizora iz njegova života).

Cihlarevi su stanovali u blizini Ferajne (koja je bila sjedište senjske čitaonice), pri kraju gradskih zidina. Vjerojatno je otud počelo Milutinovo napajanje ljubavlju za senjsku prošlost (roman "Vuci"), a i zbilju njegova vremena ("Bijeg", "Veliki grad", "Zeleno more"). Odatle se Cihlarevi sele na Cilnicu, glavni senjski trg, trg gdje su se zbivali događaji od presudne važnosti za grad i okolicu. Kuća u kojoj su živjeli Cihlarevi nalazi u blizini za Senj značajnih lokaliteta "Ožegovićianuma", konvikta, gimnazije, crkve i samostana sv. Frane te Velikih vrata. Radi boljeg razumijevanja senjskih lokaliteta i važnosti Senja u to vrijeme, potrebno je znati da su Velika vrata svršetak velikog prometnog projekta kojim se Senj povezivao s tada glavnim gradom, carskim Bečom, cestovnim pravcem zvanim "Josephina" te i danas posjetitelji Senja mogu pročitati na senjskim Velikim vratima natpis koji glasi "Josephine finis". Ime trga, danas zvanog Cilnica, prema nekim tumačenjima dolazi od njemačke riječi "Ziel", što znači cilj. Očita je, dakle, važnost tadašnjeg Senja u austrougarskom carstvu, a i povezanost Senja s velikim europskim središtima. I danas je Zagrebu najbliža točka na Jadranskom moru upravo Senj.

Sve lokalitete Nehajev lirski i s puno ljubavi evocira, a osobito plastično opisuje Nehaj kulu (poznatu uskočku utvrdu), koju je mogao promatrati s prozora svoje kuće. Otud i pjesma „Senju gradu", koju je ispjevao kao gimnazijalac a i njegov pridjevak imenu i prezimenu-Nehajev. Iako će u tom gradu proživjeti svega 16 godina, ipak su se u toj kući začeli i rodili njegovi prvi književni radovi. U 10. godini primjerice objavio je u tada najpoznatijem učeničkom listu „Smilje", zapaženu pjesmu „Siroče", a 1891. godine tj. u 11. godini piše sonet „Maci Perisovoj" prigodom njene tresetogodišnjice glumačkog rada. (Perisova je bila inače Primorka iz Hreljina, odakle su Polići doselili u Kraljevicu, a prije toga iz uskočkoga grada Klisa, u Hreljin).

Veliki zaokret u životu mladog Milutina Cihlara dogodio se zbog demonstrativnog ponašanja prema učitelju senjske gimnazije. Iako je bio najbolji đak gimnazije i imao ocjene „prvog reda", morao ju je napustiti, što je možda više kosnulo njegove roditelje nego njega samoga. Jer, odlazak u Zagreb, a kasnije u Beč bio je za njega providencijalan.

Senj, njegovi ribari, bura, more, povijest, profesori, mladenački dani, trajno su ostali živi u Nehajevljevim djelima autobiografskog karaktera. A kao da je buru najviše volio. „U njegovom senjskom domu, dok bura kao pomamna zviždi i zavija dimnjacima i žicama, on još kao dijete prisluškuje u toj bijesnoj igri elemenata kao nekoj čudesnoj

BDD-A24144 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

glazbi, što je od davnine pratila život rodnog mu grada. Gore, kod prozora na Cilnici, on će satima stajati iza stakla i zuriti u mrak, dok se čitava kuća trese pod vihorovima vjetra. Negdje se srušio dimnjak, uz prasak se razbila neka limena građa, u urnebesu noćnom što se čini da će slomiti sve, kao da se začuo neki bolni vapaj između jednog i drugog refula, zvuk zvona što sablasno budi na požar. Ali to je samo časovito priviđenje. Nije bilo ni vapaja ni zvona ni požara ni potopa, već u mašti jednog djeteta prvi začetak one njegove životne pjesme o moru, buri i elementima što će u neprestanim varijacijama kao osnovni simfonički motiv zasvirati kroz čitavo njegovo djelo"[1].

Koliko je Nehajev bio „Wunder Kind" svjedoči podatak da je kao đak izdavao list, sam ga umnažao pišući već kritičke osvrte. Kazalište je volio pa je sa svojim drugovima priređivao priredbe. U njegovim kasnijim kritičkim radovima zapažamo da je bio ljubitelj glazbe.. Razumljivo, jer je kao dječarac priređivao koncerte, a kasnije i kao sveučilištarac. U kući gdje se gajila glazbena tradicija, Nehajev je naučio svirati glasovir i violinu. I rodni grad njegove majke, (čiji je otac Martin Polić pisac knjige „Parlamentarna povijest Hrvatske", a koji je inače s bratom Nikolom izdavao i uređivao list „Primorac", dok je drugi brat Vinčec osnovao i izdavao prvi hrvatski list u Americi), Kraljevica našao je trajno mjesto u piščevu romanu „Bijeg". Tu je osobito evocirao uspomene iz djetinjstva gdje za vrijeme praznika provodio dosta vremena kod majčine rodbine. A grad Kraljevica je bio tada u kulturnom i narodno preporodnom pogledu među prvima u Hrvatskom primorju. Tu se Cihlar susretao s najviđenijim ljudima iz književnosti.

U Kraljevici su Milutinu Cihlaru pripremili veliko slavlje prigodom njegova doktorata 1903. godine. On je naime iza završene gimnazije u Zagrebu, studirao u Beču. Tu je i doktorirao. Dizertacija mu je bila iz kemije i ušla je u anale Bečke akademije. Taj je Beč i inače ostavio u njemu duboke tragove. „Bečko razdoblje je vrlo značajno u životu M. Nehajeva iz više razloga. S jedne strane je predstavljalo važnu fazu u procesu dogradnje njegova književnog profila i osnovicu karakteristične etape, a s druge strane se depresivno odrazilo na njegovo emocionalno i fizičko biće: Sjenka velegrada djelovala je pored ostalog, potičući sumornu psihičku dispoziciju"[2]. Beč je njega kao i njegovog Đuru Andrijaševića (glavni lik romana „Bijeg") otuđio i razbolio.

U Rijeci je 1906. godine odslužio vojsku kao običan vojnik. Nije htio iskoristiti svoju titulu doktora za smanjenje vojnog roka. Zanimljivo je da je Rijeka na Nehajeva ostavljala jači dojam, jer je imala karakteristike velegradskog života za razliku od tišeg činovničkog Zagreba. Čak se u njoj i lakše politički živjelo nego u drugim gradovima. Ipak, najveći dio svoga života Nehajev je proživio u Zagrebu. U Zadru je radio kratko kao gimnazijski profesor 1904. godine. Časopis „Lovor" pokrenuo je godinu dana kasnije i iste godine radio u uredništvu „Obzora". Po odsluženju vojne obaveze 1907. godine prihvatio se uređivanja trašćanskog „Balkana". Od te godine pa do 1911.

[1] Vatroslav Cihlar, *Između Malih i Velikih vrata,* U spomen spisu Milutin Cihlar Nehajev, Rijeka 1962.
[2] Vice Zaninović, *Milutin Nehajev,* knjiga 1..., Zora-MH, PSHK, Zagreb, 1964. str. 12.

BDD-A24144 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

službuje u Križevcima kao asistent na gospodarskom učilištu. Ostalih 20 godina, od 1911. pa do svoje smrti 7. travnja 1931. godine, uz povremene odlaske u Pariz, Prag, Ženevu i Beograd u svojstvu novinarskog dopisnika, živi u Zagrebu. Obitelj i sebe je prihranjivao plaćom od novinarskog rada (najduže je radio u „Jutarnjem listu" i „Obzoru"), te skromnih prihoda svog književno-kritičarskog rada. Važno je napomenuti da je 1926. godine bio izabran za predsjednika Društva hrvatskih književnika.

Cihlar je pisao pod različitim pseudonimima, Hajev, H-V, H.M., Sincerus, Alpha, N.v., -šev, M. Borišev..., pa mu ni do danas svi radovi nisu objavljeni. A pisao je u mnogim, gotovo svim viđenijim časopisima svoga doba na pr: Teatar, Život, Kritika, Nova nada, Zvona, JUG-Zvona, Nada (Kranjčević, Sarajevo), Hrvatska misao, Hrvatska revija, Novi list, Lovor, Narodne novine, Književnik, Balkan, Obzor, Hrvatsko kolo, Savremenik, Jutarnji list. Napisima u Jutarnjem listu, u kojem ima najviše članaka, M.C. Nehajev je unio najveću pomutnju i do danas ostavio nedoumice. Naime, nije jasno kako i zašto se Nehajev našao na čelu lista kojega je pokrenuo Cuvaj za račun unionističkih interesa. Paradoks je u tome što se Nehajev cijeli život zalagao za naprednu politiku i bio u vrlo bliskim vezama s hrvatskom naprednom mladeži. Neki su mu zbog tog čina dali do znanja da se s njim ne slažu. Teško je objasniti što se zapravo u Nehajevu zbilo. Teško ga je i opravdati zašto je to učinio kao već cijenjen stvaralac i čovjek s ugledom. Mišljenja su različita i još se istražuju. Možda je najbolji odgovor na to pitanje dao Vice Zaninović kojemu je inače Nehajev bio „prva ljubav u književnosti" i koji je silno želio napisati o njemu monografiju. Kad sam počela proučavati Nehajeva po savjetu akademika Miroslava Šicela, rečeno mi je da je profesoru Zaninoviću jako drago da se netko od mlađih počeo baviti tim vrijednim bavljenja piscem. Vice Zaninović je, nažalost, brzo poslije toga umro (1986.).

V. Zaninović moguće opravdanje za Nehajeva nalazi u samoj naravi pisca, a koja je podudarna s njegovim likovima u romanu „Bijeg" (Đuro Andrijašević) u novelama „Veliki grad „(Fran Mirković), „Zeleno more" (Hektor Grančarić). „Nema sumnje da postupak nije lako opravdati budući da nedostaju bar izvijesni prihvatljivi razlozi. No u tom skretanju koje je lišeno elemenata logične evolucije, do izražaja su došle neke crte neotporne, psihički krhke i, moglo bi se čak reći, pasivne prirode M. Nehajeva.

M. Nehajev, čovjek snažnog intelekta, jak analizatorski duh, velike bistrine i svestranog interesiranja nije posjedovao svojstva čvrste i odlučne volje. Kao ni toliki njegovi junaci u beletrističkoj prozi, ni on nije imao dovoljno snage da bez kolebanja ide određenim putem i da od zapreka koje su se javljale ne uzmiče, već se u pojedinim momentima povlačio prilagođujući svoje držanje situaciji. Ne bez proturječja u doratnom razdoblju, Nehajev ni svoje djelovanje u međuratnom periodu nije potpuno, čvrsto usmjerio u jednom pravcu; tijekom ovih dvanaest godina javnog rada proživio je

BDD-A24144 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

nekoliko mijena, koje su imale gotovo vid zaokreta, ali se one ipak mogu, bar djelomice, objasniti razvojem političkih prilika"[1].

Rekli smo da je Nehajev počeo pisati već kao dijete od svoje desete-jedanaeste godine. Pisao je mnogo. Naravno, nisu sva djela jednake književne vrijednosti. Iako je doktorirao kemiju njoj se više posvećivao kao novinar nego kao aktivni stručnjak. Ali se zato ogledao u svim književnim rodovima: poeziji, drami, prozi, eseju, feljtonu, kritici i publicistici. U poeziji je slijedio tradiciju, ali prozi, iako ju započinje na realističkim temeljima daje nešto sasvim novo. Okreće se modernizmu. Spomenuli smo kako je kao dijete volio glumiti i sastavljati drame za igru sa svojim vršnjacima. Izgleda da je to ostavilo traga u zrelijim godinama kada piše kritičke osvrte baveći se dramskim i kazališnim životom. Primjerice: Ivan Gundulić, *Dubravka*; Miroslav Krleža, *Golgota*; Miroslav Krleža, *Vučjak*; Miroslav Krleža, *U agoniji*; Josip Kosor, *Požar strasti*; Marija Jurić Zagorka, *Evica Gupčeva*; Edmond de Rostand, *Cyrano de Bergerac*; Herman Suderman, *Propast Sodome*; Henrik Ibsen, *Graditelj Solness*, William Shakespeare, *Hamlet*; Luigi Pirandello, *Šest lica traže autora*; Anton Pavlovič Čehov, *Višnjik*; Bernard Shaw, *Sveta Ivana*; William Shakespeare, *Na tri kralja*.

Cihlareva pažnja je posvećena ne samo kazališnoj kritici nego i općim pitanjima kazališta. A pisao je i o kinu koje je tada bilo u svojim začetcima. Uostalom, za njega piše jedan od vodećih hrvatskih književnika Nedjeljko Fabrio, da se: „Dnevnom kazališnom kritikom bavio, istinabog s prekidima, punih trideset godina"[2]. Nehajevljeve drame „Prijelom", „Svjećica", „Život", „Spasitelj" i „Klupa na mjesečini" nisu zaživjele, ali su bile u svoje vrijeme vrlo aktualne. Prve četiri analiziraju labilniju psihu ljudi punih straha i nesnalaženja u tjesnogrudnoj malograđanskoj sredini. Konkretno u drami „Prijelom" grof Karlo propada i ne želi primiti ničiju milostinju. On bi trebao načiniti zaokret, tj, prijelom u svojem životu ali nema snage za to! Jednostavno, nije čovjek željezne volje već osjetljivi mekušac kojeg taru neprilike u kojima se našao. Monolozi su često, kao i dijalozi iznošenje teških sudbina i stradanja lica iz drama, ali ta lica se doimlju kao personificirane predodžbe nečeg apstraktnog.

U dva romana „Bijeg" (1909.) i „Vuci" (1928.) Nehajev je dao sasvim različitu tematiku i fakturu ali su oba romana nezaobilazne vrijednosti hrvatske književnosti. „Bijeg" je prvi roman hrvatske moderne. Roman „Bijeg" iznosi svu tragičnost modernog intelektualca. Zapravo govori o kompleksu iskorijenjenosti iz vlastite sredine, a u isto vrijeme nisu imali snage ukorijeniti se u novu sredinu. Neostvareni snovi, uzaludne čežnje, razbijene iluzije, stvorile su ljude mlake volje i slabih živaca, ljude koji pomalo ali sigurno gube svaku nadu u normalan život. A doista se ne da živjeti čovjeku neostvarenih ideala i izgubljenih ljubavi, čovjeku kome se oduševljenje survalo u nepovrat, a vjera u život, nekad tako jaka, izgorjela u moru sumnji. Sve je to rađalo u Nehajevljevu intelektualcu mržnju na život koji se s njim igrao kao sa slamkom, život

[1] Vice Zaninović, isto kao bilj.1., str 21.
[2] Milutin Cihlar Nehajev, *Izabrani kazališni spisi*, Pogovor, Nedjeljko Fabrio, *M.C. Nehajev i kazališna 'nova umjetnost'*, Teatrologijska biblioteka, Zagreb, 1986., str. 223.

BDD-A24144 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

kojem se, gotovo bismo mogli tako reći, Nehajevljev intelektualac osvećuje, prezirući i određujući sam sebi kraj.

U vječitoj materijalnoj bijedi i besparici, u poniženoj duši i misli bez sutra, u polaganom trovanju alkoholom, Nehajevljevog junaka (pojam junaka je ovdje diskutabilan) zaokuplja osobno i filozofsko pitanje o smrti. Oboljela volja i neke vrsti dezerterstvo pred životom uvjetuje pad Nehajevljevog intelektualca. Đuro Andrijašević, glavni lik romana „Bijeg" je padao i pridizao se, ali život kao da mu je bio sve manje sklon i postajao bez ikakvog smisla. Jer neuspjesi su se redali jedan za drugim sve nesmiljenije:

- smrt strica Tome, koji uvjetuje Đurin studij
- nepoložen profesorski ispit
- odnos Hrabarovih, s čijom se kćerkom Verom trebao oženiti
- zaposlenje u senjskoj gimnaziji na jedvite jade
- majčino odreknuće imovine u korist samostana, a ne u Đurinu korist
- nerazumijevanje pretpostavljenih u školi za naprednija predavanja iz filozofije
- blamaža u crkvi, propovijed na Đurin račun
- trajna besparica
- ravnateljeva karakteristika da Đuro daje mladeži loš primjer
- neuspjeh na književnom polju
- izgubljena djevojka Vera tj. Verina prisilna udaja
- alkoholizam
- slučaj s Lukačevskim i konačno kao kruna svih događanja
- otkaz na poslu.

Sve ovo zajedno i još ponešto nespomenuto, rodilo je u Đurinoj duši jedino moguće rješenje – smrt. Nehajevljev intelektualac dakle nije kriv za svoju nesreću. On je uvučen u životni vrtlog a da ni sam ne zna ni zašto ni kako. Istina je, taj intelektualac nema snage i ne vidi smisla borbi s nedaćama koje ga biju, ali istovremeno on teško priznaje i samom sebi što ga je snašlo. To su u osnovi bitne karakteristike romana moderne uopće.

Roman „Vuci" je najbolji među povijesnim hrvatskim romanima. Visoko pozicionirana književnica u Društvu hrvatskih književnika, prof. dr. Julijana Matanović ga smatra jednim od dva najbolja hrvatska romana 20. stoljeća. Neki kritičari su mu dali epitet hrvatski „Rat i mir" (Vojna i mir). Doduše, Nehajev nije mogao razgovarati sa svjedocima vremena Krste Frankopana, ali je zato izlistao stranice i stranice hrvatske povijesti načinivši veličanstvenu povijesnu sintezu. A povijesni roman s velike povijesne distance i nije lako pisati! Nehajev i o tom ima svoje mišljenje pa u tekstu „Historijski roman" piše: „Pisac historijskog romana prihvatit će koji određeni sujet, doba ili ličnost onda kada mu se pričini da će na tom, da rečemo grubo, primjeru moći najljepše ilustrirati svoju intuiranu misao. On će se pažljivijeg studiranja vrela i

BDD-A24144 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

materijala podhvatiti tek onda kad mu je već sazrio pogled na izviestnu skupinu lica i događaja. On ne istražuje, nego stvara. Njegova sklonost bit će primaran motiv"[1].

Roman je inače napisan o 400-toj obljetnici smrti Krste Frankopana, kneza krčkog, senjskog i modruškog, možda i kao iskupljivanje zbog problema o kojima smo ranije govorili. Navodim svoj tekst napisan u časopisu HNK u Rijeci, „Drama croatica" s motom „Spes mea in Deo est", prigodom premijernog izvođenja dramatiziranog romana „Vuci" 1992. u HNK „Ivan Zajc": „U periodu između izlaska romana „Bijeg" i drame „Klupa na mjesečini", koja se mogla i uspješnije realizirati, niče i sazrijeva veličanstveni povijesni roman „Vuci". Valja odmah istaći da je uz povijesna književna ostvarenja Augusta Šenoe, Eugena Kumičića, Vjenceslava Novaka, Velimira Deželića, M.C. Nehajev romanom „Vuci" ne samo stao uz bok navedenih pisaca nego ih u svojoj europskoj dimenziji nadmašio u mnoštvu vanjskih događaja (od Modruša do Venecije, od Ljubljane do Kranja i sve do bečkog cesarskog dvora) pokazavši istančan sluh za psihološku analizu. Ako na prvi pogled i ne može biti veze između depresivnog Nehajevljevog intelektualca i čovjeka vuka i gorostasa i stvarno i simbolički, Krste Frankopana, čovjeka nadljudske snage u isto vrijeme tvrdoglava i pronicljiva, nepovjerljiva prema svemu tuđinskom, koji se hvata u koštac s vremenom u kojem živi, kojega neprijatelji mrze ali mu se klanjaju, kojega poštuju ali i silno boje; kojemu tobožnji prijatelji „Albus kraljevi" stišću ruku, ali žele da je što dalje od njih (po mogućnosti na bojištu s najljućim neprijateljem Turčinom u Lici, u Krajini ili pak u tamnici kule Torreselli) koji je simbol otpora, kojemu je prije svega na pameti potpuna suverenost domovine, koji je veći od bana („Kralj ne može, a knez mu se ne dostoji biti") – dakle ipak taj i takav Kristofor Krsto Frankopan nosi u sebi svu tragiku Hrvatske ne samo svoga nego i bivših i budućih vremena. Osjeća se već tragika obitelji Frana Krste Frankopana i Petra Zrinskog oko stoljeće i pol kasnije pogubljenih u bečkom Novom Mjestu.

Njegova ličnost pokušava nadglasati u sebi i oko sebe tu tragičnost ponosom i gordošću svog iskonskog pripadanja korijenima svojih praotaca – svojoj vjeri, njegovo geslo „Spes mea in Deo est" – svojem jeziku i svojem pismu. Znakovito je da on i u zatvoru piše isključivo glagoljicom.

Snagom, često neobuzdanom silom, jačinom i lukavošću u borbi, vuk je kod mnogih naroda ratnička alegorija, a kod Mongola i Kineza simbolizira njihove dinastije, u Japanaca je zaštitnik od drugih divljih životinja. Vuk („Vuci") koji vidi u noći i koji je simbol svijetla, Bernardin i Krsto Frankopan su to svjetlo u tamnoj, ali „velikoj epohi njihove Hrvatske koja je onda bila jezičac na vagi u strahovitoj lomljavi vijeka. Udes je tragičan - ali može da uči i raduje pokoljenja. U borbi kraljeva i cesareva, u sukobima koji su odlučivali sudbinom Evrope, da, sudbinom čovječanstva – Hrvati su imali udio važan, priznat, odlučujući; imali su prosvjetu, pitomo razvijenu unatoč svim nevoljama

[1] Milutin Cihlar Nehajev, *Historijski roman, Članci i kritike*, Djela M. Nehajeva, HIBZ, Zagreb 1945., str.251.

BDD-A24144 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

„kršćanskog predzđa", imali ponos drevnog i samosvojnog kraljevstva, imali dodira i veze sa svim pokretima civilizacije..... „Vuci" neka u obliku umjetničkom pokažu što smo i kakvi smo bili negda mi Hrvati... da naša narodna snaga i veličina ima svjedočanstva kojih ni ma kako tužna sadašnjost pomračiti ne može"[1].

Zanimljivo je da je i D'Annunzio koji nije volio Hrvate i nazivao ih „slavenskim lupežima", ali i hrvatskim vukovima, ne zaboravljajući da Talijani nikada kroz povijest nisu, pa ni u vrijeme najveće slave, u potpunosti vladali istočnom obalom Jadrana. Ljut je i konstatira: „I lupi di Croazia tengono il mare". Činjenica jest da i Hrvati vežu svoje osobine uz vuka ne samo kao krvoločnu, nego kao i plemenitu životinju, o čemu svjedoči i Nehajevljev roman i Nazor kad pjeva: "Mi porod jesmo vuka i arslana".

I u novelistici Nehaj je imao zapažen uspjeh, makar priznaje da je novele teško pisati. "Pisati, to je težko. Svatko od nas, koji smo se okušali na polju novele, nosi sa sobom svu silu dojmova. Dođi u kojegod književničko družtvo naći ćeš ljude sa gotovim sujetima, osnovama, tipovima. Sve u glavi. Ali kako da izradiš sve to, kako da nađeš mira i vremena za izpisivanje jedne knjige.... Naši književnici robovi su ureda... Zola je radio par sati na dan.... Skandinavci daju svojim ljudima stipendije. Da rade. Književnik ne dobija velikog honorara, ali *dobiva mogućnost da radi.* Te mogućnosti valja stvoriti i kod nas, ako želimo doći do većih i trajnijih djela"[2].

Sve Cihlarove novele nisu jednake vrijednosti, ali ih ne može zaobići ni jedna ozbiljna antologija hrvatske književnosti. Novelistički opus mogli bismo podijeliti u dvije grupe: psihološko-modernističke novele na crti romana „Bijeg": „Veliki grad" i „Zeleno more" u kojima analizira sumorna duševna stanja i bespomoćnost čovjeka intelektualca Nehajevljevog vremena; „Poloneza" s važnom ulogom glazbe kao motiva i pokretača radnje; ljubavi i ljubomore u „Godivi" u liku osamljenika....novele sa stvarno izazvanim tragedijama: „Iz neznanog kraja" (ratne strahote i ranjeni brak), „Onaj žutokosi" (tragedija ostavljenog sina i nesavjesnog oca).

Svestrano obrazovan, enciklopedijski, Nehajev u skladu s vremenom, brzinom i točnošću, odgovara na njegove zahtjeve. Piše o stranoj književnosti, stranim piscima. Osobito mu je zanimanje za skandinavske književnosti (Ibsen, Strindberg), austrijsko-njemačku (Bahr, Schnitzler, Hauptmann, Sudermann...), poljsku (Przybyszewski, Žeromski), rusku (Tolstoj, Čehov, Gogolj), francusku (Flaubert, Zola, Goncourt, E. De. Rostand, Dumas fils, Taine), englesku (Shakespeare, B. Shaw), talijansku (D' Annunzio, Piradnello i dr.).

Neprikosnovene sudove je dao o Janku Leskovaru (za koje Barac reče da su temelji njegove kritike) i K.Š. Đalskom, za kojeg je Nehajev uskliknuo: *Đalski = eto, to je moj program!*. Pisao je i političke osvrte koji su i danas dragocjeni u razumijevanju naše povijesti, primjerice "Rakovica". Nehajev je progovorio o mnogim nezaobilaznim ličnostima hrvatske povijesti: Zrinskom, Frankopanu, Supilu, Radiću, Draškoviću,

[1] Milutin Nehajev, *Vuci*, Pripomene, knjiga II, Zora-MH PSHK, Zagreb 1963. str. 427.
[2] M.C. Nehajev, *Hrvatsku roman, Članci i kritike*, Djela M. Nehajeva, HIBZ, svezak 13. Zagreb, 1945, str. 219-220.

BDD-A24144 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

Mazzuri, Starčeviću, Laginji, Ninskom, Mažuraniću pa i o zloglasnom Khuenu Hedervary-u. U jednu riječ "Esejističko kritički prikazi Milutina Cihlara Nehajeva najbitniji su ključ za razumijevanje njegove zavidne pozicije u hrvatskoj književnosti, odnosno oni su najvrijednosniji raprezentant njegova neprijeporna književna talenta, njegove intelektualne nadprosječnosti s kojom se svrstava među naše najumnije Hrvate"[1].

Osobna biblioteka, po svjedočenju njegova brata Vatroslava bila je oskudna. Biblioteka mu je zapravo bila u glavi: "Nije sakupljao ni svoje vlastite radove. Pisao je uglavnom po pamćenju začuđujući svojom memorijom. Kad je govorio o poeziji, za koju uostalom nije imao mnogo sklonosti, smtrajući prozu u književnosti najvećom umjetnošću, znao bi citirati jedan sonet Tina Ujevića napisan kao pjesnikov kavanski 'štimungsbild´ iz Pariza"[2].

Nije potrebno naglašavati da je Nehajev bio čovjek europskih vidika. Nastojao je svim snagama uprisutniti kulturno-književnu Europu i to na način praćenja svega vrijednoga što se u njoj zbiva no ne na servilan način, već pokazujući kako jedan mali, nesamostalni narod ne samo teži, već može i stati uz bok velikima. „Imamo književnika radi kojega nam može zavidjeti današnja Francuska" reče Nehajev „za prvoga među prvima" u svojem „Epitafiju A.G. Matošu". U tom Epitafiju izbija ljudska komponenta čovjeka Nehajeva i uljuđenost pisca, koji je u kritici uvijek ostao gospodin, pedagoški profinjen, bez žestine, koji najprije pohvali dobro, a onda oprezno savjetuje, za razliku od impulzivnog, satiričnog, ironičnog i često zajedljivog Matoša, koji je jedini dao negativnu kritiku romana „Bijeg", ali je kasnije prešutno povukao.

Nehajev je poznat i kao prevoditelj („Bilježke o Engleskoj", H. Taine), portretist i teoretičar književnosti (osobita je analiza Nazorove metrike).

Osebujna je Nehajevljeva studija o Hamletu. Sva tragičnost drame proizilazi zapravo iz samog lika Hamleta. On je cinist, očajnik, utopljen u fatalizam i determinizam: Shakesearova drama odudara od Aristotelovih pravila o drami pa je on zato vjerojatno ostao do danas moderan. Hamlet je pasivne naravi i bolesne volje kao i Nehajevljevi intelektualci. „Njegova je tragika u tom što stoji izvan ljudi i nad ljudima i zato protiv ljudi. Nije tek slučaj da se naše doba u kojem je genijalnost bolest a ne cvijet (Taine), tako rado ogleda u zrcalu Hamletovskih refleksija"[3]. Danski kraljević kao i Nehajevljevi likovi gubitnici su na samom početku. To Nehajev objašnjava ovako: „Zašto je poražen? Zato što u sebi osjeća nemoć, nemoć gadljivosti, jer je ojađen poretkom svijeta, jer je ogorčen na svoj okoliš, jer je uvjeren da sva plemenitost njegove

[1] Dragomir Babić, *Esejističko kritički prilozi Milutina Cihlara Nehajeva*, Usponi br. 12, Senj 1996., str. 107.
[2] Vatroslav Cihlar, *Između Malih i Velikih vrata*, U spomen spisu «Milutin Cihlar Nehajev», Rijeka, 1962.
[3] M.C. Nehajev, *Studija o Hamletu, Ogledi i članci*, Zora-MH, PSHK, Zagreb 1964. str. 163.

BDD-A24144 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)

vlastite duše ne može biti nagrađena ničim vrijednim osim strašne kaljuže koja ga okružuje, zato što je razočaran, zato jer se Shakespeare"[1].

U ovoj studiji koja je napisana osam godina kasnije od romana Bijeg puno je elemenata iz tog romana. Nehajev je iznimno cijenio Shakespearea: „Bilo je djela umjetnosti glumačke strahotnijih, ljupkijih, bliskijih – ali nije nikad bilo ljudskije tragedije"[2]. Paradoks koji je bio i ostao istina!

I u najnovijem prevrednovavanju povijesti hrvatske književnosti u istoimenoj knjizi Dubravka Jelčića (izdanje 1997.) Nehajev je dobio mjesto koje zaslužuje. „Nehajev je primjer europski naobražena i kozmopolitski orijentirana hrvatskog intelektualca koji se, u životnoj i umjetničkoj zrelosti vraćao svojim nacionalnim korijenima kao izvorištu svoje svijesti i svog bića. Poznavao je shvaćanja i načela utjecajnih i vodećih kritičara europskih književnosti, napose Bjelinskog, Tainea, Saint Beuvea, Brandesa, ali ni jedan od njih nije bitno uvjetovao njegova književna razmišljanja i kritičke ocjene. Njegove kritike, pisane o djelima različitih literarnih koncepcija, otkrivaju svog autora kao kritičara koji ne slijedi ni jednu metodu, koji zna što je umjetnost, a zna i to da ona nikada nije jednolična nego se ostvaruje različitim izražajnim sredstvima i stilskim postupcima. Pred pojavama modernizma, težeći prostranim europskim vidicima imao je živ osjećaj i za izvorne hrvatske vrijednosti....".

Bibliografija

Babić, Dragomir, *Esejističko kritički prilozi Milutina Cihlara Nehajeva,* Usponi br. 12, Senj, 1996

Cihlar, Vatroslav, *Između Malih i Velikih vrata*, U spomen spisu *Milutin Cihlar Nehajev*, Rijeka, 1962

Nehajev, Milutin, *Vuci*, Pripomene, knjiga II, Zora-MH PSHK, Zagreb 1963

Nehajev, Milutin, *Hrvatski roman, Članci i kritike*, Djela M. Nehajeva, HIBZ, svezak 13, Zagreb, 1945

Nehajev, M.C, *Studija o Hamletu, Ogledi i članci*, Zora-MH, PSHK, Zagreb 1964

[1] M.C. Nehajev, *«Studija o Hamletu», «Ogledi i članci»*, Zora-MH, PSHK, Zagreb 1964. str. 168
[2] *Isto*, str.188.

BDD-A24144 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:17:24 UTC)